

UOT 327

TALEH ƏLİYEV

Muğla Sıtkı Koçman Universiteti
Siyasət elmi və Beynəlxalq münasibətlər ixtisası üzrə I kurs magistrant
taleheliyev2020t@gmail.com

XANIM ƏLİZADƏ

Bakı Dövlət Universiteti
İctimai siyasət ixtisası üzrə I kurs magistrant
xanimelizade77@gmail.com

3-CÜ İLİNDƏ RUSİYA-UKRAYNA MÜHARİBƏSİNƏ BAXIŞ: STATİSTİKA VƏ TƏHLİLLƏR

DOI: <https://doi.org/10.36719/2708-065X/108/229-235>

21-ci əsrin insan sayı, iqtisadi, hərbi, ekoloji cəhətdən ən tələfatlı müharibəsi Rusiya-Ukrayna müharibəsi hesab edilir. 3 ildir ki, davam edən bu müharibədə strateji və hərbi üstünlük beynəlxalq siyasi proseslərdən asılı olaraq dəfələrlə dəyişmiş, hətta bəzi situasiyalarda nüvə silahından istifadə gündəmə gəlmişdir. Rusiya-Ukrayna müharibəsinə nəzər saldıqda 2 dövlət arasında deyil ittifaqlar-arası bir müharibə olduğunu görürük. Məqalədə günümüzdə aktual siyasi problemlərdən biri olan Rusiya-Ukrayna müharibəsinin xronoloji inkişafı, tərəflərin müharibəyə sərf etdiyi resurslar və hər iki tərəfin itkiləri statistik göstəricilərlə tədqiq edilmişdir.

Açar sözlər: NATO, Avropa İttifaqı, Demokratlar, sanksiya, Krım, ABŞ.

Giriş. 1991-ci ildə SSRİ-nin dağılmasından sonra müstəqil olan dövlətlərdən biri olan Ukrayna Rusiya və ABŞ-dən sonra dünyanın ən böyük 3-cü nüvə gücü idi. Ölkədə SSRİ tərəfindən yerləşdirilən 5000-dən çox nüvə başlıqlı silah vardı. Müstəqillikdən sonra Ukrayna yaxın qonşusu Rusiya ilə münasibətlərin inkişafından yana addımlar atdı. Ukraynanın 1994-cü ildə Rusiya, ABŞ və İngiltərə ilə Budapeşt protokolunu imzalayaraq öz nüvə gücündən imtina etməsi qərarı ən çox Rusiyanın maraqlarına uyğun idi.

1994-cü ildə Rusiya, Ukrayna, İngiltərə və ABŞ tərəfindən imzalanan Budapeşt protokolu ilə heç bir ölkənin Ukraynaya qarşı güc və təhdiddən istifadə etməyəcəyi, ölkənin müstəqilliyi və mövcud sərhədlərinə hörmət ediləcəyi sözü Ukraynaya verildi. 1996-cı ildə Ukrayna sonuncu nüvə silahını Rusiyaya geri verdi. Lakin 2014-cü ildə Vladimir Putin rəhbərliyində Rusiyanın Krım yarımadasını işğal etməsi ilə protokolun çatışmazlığı öz əksini tapdı. Ardınca Putinin Budapeşt protokolu etibarsız saydığı açıqlamaqda da gecikmədi [1].

Zamanla Ukraynanın qərbə yönələrək ABŞ və NATO ilə yaxın əlaqələr qurması “sərhədlərimizdə heç vaxt NATO üzvü dövləti qəbul etməyəcəyik” ideologiyasını mənimsəyən Rusiya ilə toqquşmalara gətirib çıxardı.

Rusiyanın Ukraynaya qarşı hərbi müdaxiləsi 2014-cü ildə Krımın işğalı ilə başlasa da, 2 dövlət arasındakı müharibənin aktiv fazası 2022-ci il 24 fevralda Rusiyanın Ukraynaya hücumu ilə başladı. Beləliklə, eyni mədəniyyət, dini inanc və tarixi ənənələrə sahib olan 2 xalq siyasi seçimlər və xarici təsirlər nəticəsində 3 ildir davam edən müharibəyə sürükləndi.

Rusiya-Ukrayna müharibəsinin qısa xronoloji inkişafı. Rusiya prezidenti Vladimir Putinin 2022-ci il 24 fevral “Ukraynada xüsusi hərbi əməliyyatın” başlamasını elan etməsi ilə 21-ci əsrin ən dəhşətli və ən uzunmüddətli müharibələrindən biri olan Rusiya-Ukrayna müharibəsi başladı. 3 ildir ki, davam edən bu müharibədə qalib tərəfin kim olduğu söyləmək hələ də mümkün deyil. 3 il ərzində üstünlük dəfələrlə dəyişmiş, bəzən nüvə silahından istifadə bəzən isə sülh müqaviləsinin imzalanması kimi fikirlər gündəmə gəlmişdir. Bu fikirlər bizə Rusiya-Ukrayna müharibəsinin dinamikliyindən xəbər verir. Müharibənin başladığı zaman həlledici üstünlük Rusiyada olsa da zamanla Ukrayna ordusu onun üçün hava-su kimi vacib olan Qərb dəstəyi ilə Rusiya ordusunu bəzi ərazilərdə geri çəkilməyə məcbur etmiş, hətta Rusiya ərazisi olan Kursk vilayətinin əhəmiyyətli hissəsini də ələ keçirmişdir.

Putinin sözlərinə görə, “xüsusi hərbi əməliyyat” qondarma separatçı administrasiyaların Rusiyadan hərbi yardım istəməsindən sonra başlamış eyni zamanda, əməliyyatın məqsədi “mülki əhaliyə, o cümlədən Rusiya vətəndaşlarına qarşı çoxsaylı qanlı cinayətlər törətmiş şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsi, habelə Ukraynanı nasizm və militarizmdən təmizləmək” idi [2].

Putinin müvcud Ukrayna hökumətini nasist və militarist olmaqda günahlandırmasında əsas məqsədi beynəlxalq ictimaiyyəti çaşdırmaq və bütün oxları Ukrayna üzərinə yönləndirmək idi. O, Avropa-ya tarixdən dərs çıxarmasını, Avropanın nasist Almaniyasına göz yumduğu kimi Ukraynaya göz yumarsa ağır fəsadlarla üzləşəcəyi fikrini müdafiə edirdi. Hərçənd, Putin bu müharibədə sərt güclə bərabər yumşaq güc elementi olan propaqandadan istifadə etsə də, əksər dövlət, beynəlxalq təşkilat, KİV və siyasi analitiklər tərəfindən işğalçı olaraq dəyərləndirilməkdən xilas ola bilmədi.

Müharibənin başlamasından dərhal sonra ABŞ başda olmaqla Qərb ölkələri Rusiyanın zəif nöqtəsi olan iqtisadiyyatını hədəf alaraq çoxsaylı sanksiyaların tətbiqinə başladılar. 2023-cü il 23 fevralda olan statistikaya görə Rusiyaya qarşı tətbiq edilən sanksiyaların ümumi sayı 14 min 22-yə çatmış və bu rəqəmlə o 4 min 268 sanksiya ilə 1-ci sıranı tutan İranı geridə buraxaraq dünyanın ən çox sanksiya məruz qalan ölkəsi kimi tarixə düşmüşdür.

Aşağıdakı cədvəldə 2022-ci il 23 fevral 2024-cü il 12 fevral tarixləri arasında Rusiyaya ən çox sanksiya tətbiq edən 5 ölkə və tətbiq etdiyi sanksiyaların sayı göstərilmişdir.

Cədvəl 1. [3]

Rusiyaya sanksiya tətbiq edən ölkələr / təşkilatlar	Tətbiq edilən sanksiyaların sayı
ABŞ	3585
Kanada	2765
İsveçrə	2403
Avropa İttifaqı	1785
İngiltərə	1749

Tətbiq edilən sanksiyalar Rusiyanın enerji, maliyyə, müdafiə sənayesi, logistika sektoruna ciddi zərbələr vurmuşdur. Həmçinin, Rusiya bankları beynəlxalq SWIFT sistemindən çıxarılmış, Rusiyaya məxsus 300 milyard dollardan çox maliyyə aktivləri dondurulmuşdur. Buna cavab olaraq da Rusiya beynəlxalq ticarətdə, saxlanılan maliyyə ehtiyatlarında avro və dollardan imtina edərək dollardan asılılığı azaltmaq üçün Qərbə qarşı olan ölkələri BRICS ətrafında birləşdirmişdir.

Müharibənin ilk günlərindən Rusiya Ukrayna üçün strateji əhəmiyyətə malik olan nöqtələrin ələ keçirilməsinə çalışdı. 2022-ci il martın 4-də Ukrayna elektrik enerjisi ehtiyacının 30 %-ni qarşılayan Zaparojya nüvə stansiyasını işğal etdi. Bu hadisədən sonra Ukrayna tərəfi və onun müttəfiqlərindən açıqlamalar gecikmədi.

Qərbli liderlər Rusiyanın bütün qitənin təhlükəsizliyini təhlükə altına atdığını söyləyir, Ukrayna prezidenti Volodomir Zelenski isə Moskvanı “nüvə terrorizmi”ndə ittiham edirdi. Zelenkski Rusiyanın tarixin ən böyük nüvə fəlakəti olan Çernobilin təkrarlanması istədiyini müdafiə edərək, "Bir partlayış olarsa, hər şey bitəcək və bu, Avropanın sonu olacaq" dedi. ABŞ prezidenti C.Bayden Rusiyanı elektrik stansiyası ətrafında hərbi əməliyyatları dayandırmağa çağırmış, Kanadanın baş naziri Castin Trüdo da “Rusiyanın dəhşətli hücumları”nın dərhal dayandırılmalı olduğunu bildirmişdir. Böyük Britaniyanın baş naziri Boris Conson isə bildirmişdir ki, “bu məsuliyyətsiz hücum” bütün Avropanın təhlükəsizliyini birbaşa təhlükə altına qoya bilər [4].

Müharibənin 2-ci ayında Rusiya silahlı qüvvələri Kiyev, Xerson, Melitopol şəhərlərinə birbaşa hücum keçsə də, sentyabr ayından etibarən buradakı mövqelərini itirməyə başladı. İrəliləyən zamanda Ukrayna qüvvələrinin də Rusiya ordusunun nəzarətində olan şəhər mərkəzlərinə hücumlarını davam etdirməsi Rusiya və Ukrayna ordularının qarşılıqlı hücumları zamanı mülki əhali arasında itki sayının artması ilə nəticələndi.

22 iyul 2022-ci ildə İstanbulda Türkiyənin vasitəçiliyi və BMT, NATO, Aİ və ABŞ rəhbərliyi ilə “Qara Dəniz Taxıl Koridoru” müqaviləsi imzalandı. Rusiya və Ukrayna arasındakı müharibə başda taxıl məhsulları olaraq ərzaq təhlükəsizliyinə səbəb olmuş və dünya gündəmində önəmli mövzuya çevrilmişdir. Rusiya və Ukraynanın taxıl məhsullarında dünyanın ən böyük ixracatçıları olması səbəbi ilə onlar arasındakı müharibə digər ölkələrdə də ağır iqtisadi nəticələrə səbəb olmuşdur. Bunun istiqamətdə axtarılan həll yollarının nəticələrindən biri olaraq ortaya çıxan “Qara Dəniz Taxıl Koridoru” müqaviləsi qida qiymətlərinin enməsinə və qida təchizatı zəncirindəki axsamaların azalmasına səbəb olmuşdur [5].

Müharibənin gedişi zamanı 2022-ci ilin sentyabrında Donetsk, Luqansk, Zaporozhye və Xersonda Rusiyaya qoşulmaq üçün referendum keçirildi və iştirak edənlərin əksəriyyətinin ilhaq qərarına “hə” deməsi ilə Rusiya Krımdan sonra Ukrayna ərazisinin 15 faizini qanunsuz olaraq ilhaq etmiş oldu. Referendumun ardından Qərb və Ukrayna rəsmilərinin mövqeləri gecikmədi.

Ukraynanın xarici işlər naziri Dmitro Kuleba referendumla bağlı qərarlara reaksiya vermiş və “Saxta referendumlar heç nəyi dəyişməyəcək”, Türkiyənin Xarici İşlər Nazirliyi “Ukraynanın bəzi bölgələrində Rusiyanın nəzarəti altında olan birtərəfli referendumların keçirilməsi cəhdlərindən narazıdır”, ABŞ prezidenti Co Bayden isə referendumların Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinin “ciddi şəkildə pozulması” olduğu kimi fikirlər bildirmişdir [6].

Putinin müharibəyə başlamasının səbəblərindən biri də Ukraynanın Aİ və NATO ilə yaxınlaşmaq istəyi idi. Müharibə olmasına rəğmən Aİ-yə üzvlük prosesindən əl çəkməyən Ukrayna ötən il bu istiqamətdə irəliləyiş əldə etdi. Avropa İttifaqına üzv ölkələrin liderləri 2023-cü ilin dekabrında Ukrayna və Moldova ilə üzvlük danışıqlarına başlamaq qərarına gəldilər [7].

2024-cü ilin 6 avqustunda Ukrayna silahlı qüvvələrinin Rusiya sərhəd qoşunlarını zərərsizləşdirərək irəliləməsi ilə bütün dünya üçün şok yaradan bir əməliyyat olan Kursk əməliyyatı başladı. Faktiki olaraq, 2-ci dünya müharibəsindən sonra ilk dəfə olaraq Rusiya ərazisi xarici müdaxiləyə məruz qalaraq işğal edilirdi. Mediyada Rusiyanın “qırmızı xəttinin” keçilməsinə baxmayaraq güclü cavab verməməsi xəbərləri yayılırdı. Eyni zamanda, Cənubi Ukraynada hücumlarına diqqət verən Kremlin Kursk bölgəsinə əlavə qüvvə göndərmədi. Burada əsas məqsəd Kursk hərəkətini önəmsiz bir hadisə kimi qiymətləndirərək Ukraynanın uğuruna kölgə salmaq idi.

Ukraynanın əməliyyat üçün Kursku seçməsində strateji əhəmiyyəti ilə yanaşı tarixi önəminin də olması idi. Təsədüfi deyildir ki, II dünya müharibəsi zamanı tarixin ən böyük tank müharibələrindən biri olan Kursk döyüşü zamanı SSRİ-nin qalib gəlməsi ilə müharibədə “əsaslı dönüş” başa çatdı və Şərq cəbhəsində üstünlük SSRİ-yə keçdi. Ukraynanın bir məqsədi də bu mifi dağıtmaq və Rusiyaya psixoloji təzyiqi artırmaq idi.

2024-cü ilin oktyabrında Cənubi Koreya Milli Kəşfiyyat Xidmətinin məlumatlarına əsaslanan bir çox mənbə Şimali Koreya əsgərlərinin Rusiyanın şərqində təlim keçdiyini bildirdi. Cənubi Koreya kəşfiyyat agentliyi qeyd edib ki, Ukraynada mümkün yerləşdirmə və Rusiya-Ukrayna müharibəsinə qoşulmaq üçün təlimə göndərilən 1500-ə yaxın şəxsi heyət var. NATO-nun baş katibi Mark Rutte və Ukrayna prezidenti Vladimir Zelenski də ayrı-ayrı mətbuat bəyanatlarında bu xəbərləri bir daha təsdiqləyiblər [8].

Amerikanın Washington Post (WP) qəzetinin iki yüksək səviyyəli ABŞ rəsmisinə əsaslanaraq verdiyi xəbərə görə, Bayden administrasiyası Şimali Koreya əsgərlərinin Ukraynaya qarşı döyüşmək üçün Rusiyaya gətirilməsindən sonra Kiyevə Rusiya ərazisində uzaqmənzilli Amerika silahlarından istifadə etmək icazəsi vermək qərarına gəlib. Kreml isə ABŞ-nin Ukraynanın Rusiya ərazisinə uzaqmənzilli silahlarla hücum etməsinə icazə verməsinə “gərginliyin yeni mərhələsi” kimi qiymətləndirib. Belə ki, Rusiya-Ukrayna müharibəsinin 1000-ci günündə ABŞ-nin Ukraynaya tədarük etdiyi uzaqmənzilli silahların Rusiya ərazisində istifadəsinə icazə verəcəyi ilə bağlı iddiaların münaqişələri yeni müstəviyə daşıyacağı proqnozlaşdırılır [7].

Rusiya-Ukrayna müharibəsinə sərf edilən maliyyə resursları. 2025-ci il yanvar ayına olan statistik göstəricilərə əsasən Ukraynaya ayrılan maliyyə vəsaiti yardımlarının həcminə görə ilk üçlüyə müvafiq olaraq, ABŞ, Böyük Britaniya, NATO aiddir. Müharibə başlayandan bu günə qədər ABŞ 66,5 milyard dollar, NATO 40 milyard avro, Böyük Britaniya 12,8 milyard funt sterlinq həcmində hərbi yardım dəstəyi göstərmişdir.

Aşağıdakı cədvəldə Ukraynada müharibənin başlamasından 2024-cü il avqust ayının 31-nə qədər olan Avropa İttifaqı ölkələrinin Ukraynaya göstərdiyi hərbi yardımın miqdarı qeyd edilmişdir.

Cədvəl 2. [9]

Hərbi yardım göstərən ölkələr	Hərbi yardımın miqdarı (Avro ilə)
Almaniya	11,4 milyard
Danimarka	7 milyard
Hollandiya	5,5 milyard
İsveç	4,6 milyard
Polşa	3,5 milyard
Fransa	3,4 milyard
Finlandiya	2,4 milyard

Ümumilikdə 27 Avropa İttifaqı dövlətindən Ukraynaya təqribən 45 milyard avro həcmində hərbi yardım ayrılmışdır. Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) 1,86 faizi Danimarkanın payına düşmüşdür. Bu isə rəqəmləri müqayisə etdikdə digər ölkələrlə nisbətə 5 dəfə çoxdur. Təkcə ABŞ-nin ayırdığı hərbi yardımın 27 Avropa İttifaqı dövlətindən 1,5 dəfə çox olması müharibənin gedişatına təsir edən mühüm amillərdəndir.

Ukraynadan fərqli olaraq Rusiya müharibəni öz resursları hesabına maliyyələşdirmişdir. Statistik göstəricilərdən məlum olur ki, Rusiyanın hərbi büdcəsi Soyuq müharibə dövründən bəri ən yüksək səviyyəyə yüksəlmişdir.

Müharibənin başlanmasından bəri Rusiyanın müdafiə büdcələri:

2022-ci ildə 86,4 milyard dollar, 2021-ci ildən 31% artım, ÜDM-in 4,4%-ni, 2023-cü ildə 109,5 milyard dollar, əvvəlki ilə nisbətən 26,7% artım, 2024-cü ildə 112 milyard dollar təşkil etmişdir. Rusiyanın müdafiə büdcəsi 2025-ci ildə dövlət xərclərinin 32,5%-ni təşkil edərək 142 milyard dollara yüksələcəyi proqnozlaşdırılır. Rusiya hökuməti ümumi daxili məhsulun (ÜDM) 6%-ni hərbi xərclərə ayırmağı planlaşdırır, müdafiəni sosial proqramlardan üstün tutaraq, müharibə iqtisadiyyatının tam miqyaslı olduğunun bariz göstəricisidir. Müqayisə üçün, NATO üzv dövlətlərindən müdafiəyə ÜDM-in 2%-ni ayırmağı tələb edir. Diqqətçəkən istisnalara Polşa, Litva və ABŞ kimi ölkələr daxildir ki, onlar ÜDM-in 4%-ə yaxınını müdafiə xərclərinə ayırırlar [10].

Fevralın 16-sı ABŞ-nin yüksək rütbəli müdafiə rəsmisi cümə günü bildirib ki, Rusiya Ukraynadakı əməliyyatlar üçün qoşunlarını təchiz etmək, yerləşdirmək və saxlamaq üçün 211 milyard dollar xərcləyib və Moskva ləğv edilmiş və ya təxirə salınmış silah satışlarından 10 milyard dollardan çox itirib [11].

Rusiya-Ukrayna müharibəsində tərəflərin itkiləri. Müharibədə və xüsusilə 2024-cü ildə nə qədər rus əsgərinin həyatını itirməsindən asılı olmayaraq, ekspertlər Rusiyanın itki rəqəmlərinin İkinci Dünya Müharibəsindən bəri rekord həddə və ən yüksək səviyyədə olması ilə razılaşırlar.

Ukrayna Müdafiə Nazirliyi yanvarın 2-də yayımladığı bəyanatda Rusiyanın keçən il itkilərini 430 min 790 əsgər olaraq açıqlayıb. İkinci Dünya Müharibəsi zamanı təxminən 8,7 milyon sovet hərbi qulluqçusu öldürüldü ki, bu da istənilən ölkə üçün ən yüksək rəqəmdir. 15 sovet respublikası arasında ən çox əsgər itirən ölkə 6,7 milyon nəfərlə Rusiya olub [12].

2024-cü il fevralın 27-də Rusiya Federasiyasının müdafiə naziri vəzifəsini tutan Sergey Şoyqu xüsusi əməliyyat başlayandan bəri Ukrayna Silahlı Qüvvələrinin ümumi itkilərinin 444 min nəfəri keçdiyini bəyan etmişdir [13].

Ukrayna prezidenti Vladimir Zelenski Rusiyanın Ukraynaya təcavüzünün ikinci ildönümündə Ukraynanın 31 min əsgər itkisi olduğunu bildirməsi tərəflərin öz itki sayını gizlədərək qarşı tərəfin itki sayının şişirtməsini sübut edir.

Ukrayna Silahlı Qüvvələrinin 2024-cü ilin sonundakı açıqlamasına görə Rusiyanın döyüş meydanındakı hərbi təchizat itkilərinə aşağıdakılar daxildir: 9584 tank, 20600 Pilotsuz Uçuş Aparatları, 19823 zirehli personal maşınları, 2943 qanadlı roketlər, 21220 artilleriya sistemləri, 28 döyüş gəmisi, 1256 MLRS, 1 sualtı qayıq, 1027 təyyarə əleyhinə sistemlər, 31793 nəqliyyat vasitələri və yanacaq çənləri, 369 təyyarə, 3662 xüsusi avadanlıq, 329 helikopter. Ukraynanın maliyyə mediası olan Minfin tərəfindən hazırlanan maliyyə modellərinə görə, Rusiyanın məhv edilmiş hərbi texnikasının ümumi dəyərinin 79 milyard dolları ötdüyü təxmin edilir [10].

2025-ci il fevral ayında Ukraynanın hərbi təchizat itkilərinə isə aşağıdakılar daxildir: 21276 tank və BTR/BMP, 31404 zirehli maşın, 21403 minaatan və artilleriya qurğusu, 42710 PUA, 1516 çoxsaylı raket atan, 653 təyyarə, 593 Zenit raket kompleksi, 283 helikopter [14].

Nəticə. Rusiya-Ukrayna müharibəsi beynəlxalq siyasət və global güc balanslarında dərin dəyişikliklərə yol açmışdır. Soyuq müharibədən sonra ilk dəfə dünya 2 cəbhəyə ayrılmış və tərəflər özünü bəlli etmişdir. Rusiya müharibəni öz resursları hesabına davam etdirməyə çalışsa da Qərbin Ukraynaya böyük maliyyə və hərbi yardımları Rusiyanın həlledici nəticə göstərə bilməsinə əngəl olaraq müharibənin uzanmasına səbəb olur. Müharibəyə dəstək verən ölkələr və bu dəstəyin miqdarına baxdıqda bu müharibənin 2 dövlət arasında deyil, Qərb-Şərq qarşıdurması olduğunu görürük. Rusiya-Ukrayna müharibəsində Ukrayna NATO, Avropa İttifaqı, ABŞ, Kanada kimi güclü təşkilat və dövlətlərdən çoxtərəfli hərbi yardım alsa da, Rusiya müttəfiqlərindən sadəcə 2 əhəmiyyətli yardım ala bilmişdir:

1) 11 000 Şimali Koreya əsgərinin Kursk ətrafında döyüşlərdə iştirakı;

2) Müharibənin gedişində İranın nüvə proqramına dəstək vədi qarşılığında Rusiyaya təqribən 3000 ədəd Mühacir-6 və Şahed-136 modelləri PUA satması.

Bu 2 faktor müharibənin qütblərarası bir sferaya daşındığının göstəricisidir.

Rusiya-Ukrayna müharibəsinin hər iki tərəf üçün ağır nəticələri olsa da, “super güc” iddiasında olan Rusiyanın Yaxın Şərq regionunda tarixi və ən yaxın müttəfiqi olan Suriyadakı Əsəd rejiminə yardım edə bilməməsi onun beynəlxalq nüfuzunun ciddi şəkildə sarsılmasına səbəb oldu. Həmçinin, beynəlxalq ictimaiyyəti ciddi şəkildə maraqlandırdığı üçün ABŞ-dəki 2024-cü il prezident seçkilərində seçicilərinə Rusiya-Ukrayna müharibəsini qısa zamanda bitirəcəyini söz verən namizəd Donald Trampın qalib gəlməsi də müharibənin təsir etdiyi hadisə kimi qiymətləndirilə bilər. Bu vəd ABŞ-dəki əksər kəsimin Rusiya-Ukrayna müharibəsinin dolayı olaraq başlatdığı və qatı Rusiya əleydarı olan Demokratlara deyil, Trampa səs verməsinə səbəb oldu. Rusiya-Ukrayna müharibəsi zamanı baş verən bu siyasi proseslər müharibənin regional deyil global xarakter daşımından xəbər verir.

Rusiya-Ukrayna müharibəsi 1-ci dünya müharibəsində Almaniya və Fransa arasında baş verən “Verden döyüşünü” xatırladır. 6 ay davam edən bu döyüşdə hər iki tərəf 1 milyondan çox itki versə də, heç biri həlledici qələbə qazana bilməmişdi. Artıq 3 ildir ki, davam edən bu müharibədə də qazananın kim olmasını söyləmək çətin olsa da, statistik göstəricilərə baxdıqda müharibənin nəticəsinin qazanan üçün “Pirr qələbəsi” olacağı fikrinin sübuta ehtiyacı yoxdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Budapeşte memorandumu nedir? Ukrayna nükleer silahından ne zaman vazgeşti? / Euronews, 03/03/2022. URL: <https://tr.euronews.com/2022/03/03/budapeste-memorandumu-nedir-ukrayna-nukleer-silahlardan-ne-zaman-vazgecti> [13.02.2025].
2. Alila Raimbekova. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlanmasının üzerinden 1000 gün geçti / AA, 19.11.2024. URL: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukrayna-savasinin-baslamasinin-uzerinden-1000-gun-gecti/3397558> [13.02.2025].
3. <https://cbr.ru/eng/> [13.02.2025].
4. Rusya, Ukrayna'daki Avrupa'nın en büyük nükleer santralını ele geçirdi / BBC News Türkçe, 4 Mart 2022. URL: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60618057> [13.02.2025].
5. Bayazıt A., Gürbüz G.B. Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşmasının Uluslararası Ticaret Açısından Değerlendirilmesi // Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2023, 10 (6), 2215-2235.

6. Donetsk ve Luhansk'ta referandum başladı / İndependent Türkçe, 23 Eylül 2022. URL: <https://www.indyturk.com/node/555851/d%C3%BCn%C5%9Fad%C4%B1> [13.02.2025].
7. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasının üzerinden 1000 gün geçti / TRT Haber, 19.11.2024. URL: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-ukrayna-savasinin-baslamasinin-uzerinden-1000-gun-gecti-888798.html> [13.02.2025].
8. Fate of North Korean Soldiers in the Russia-Ukraine War / Profolus, January 6, 2025. URL: <https://www.profolus.com/topics/fate-of-north-korean-soldiers-in-the-russia-ukraine-war/> [13.02.2025].
9. Tom Edgington. Ukraine weapons: What arms are the US, UK and other nations supplying? / BBC News, 17 February 2025. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-62002218> [13.02.2025].
10. Daniel Kosoy. How Much Russia Has Spent on Its War in Ukraine / United24 Media, Dec 24, 2024. URL: <https://united24media.com/war-in-ukraine/how-much-russia-has-spent-on-the-war-4674> [13.02.2025].
11. Idrees Ali. Russia operations in Ukraine have probably cost up to \$211 billion-US official / Reuters, February 16, 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-operations-ukraine-have-probably-cost-up-211-billion-us-official-2024-02-16/> [13.02.2025].
12. Derya Doğan. Ukrayna savaşı ve Rusya'nın rekor kayıpları / NTV, 09.01.2025. URL: <https://www.ntv.com.tr/yazarlar/derya-dogan/ukrayna-savasi-ve-rusyanin-rekor-kayıplari,cqrtbvZYl0OFLXE3Wg346g> [13.02.2025].
13. ТАСС: потери ВСУ с начала СВО превысили 900 тыс. военных убитыми и ранеными / ТАСС, 19 ноября 2024. URL: <https://tass.ru/armiya-i-opk/22437533> [13.02.2025].
14. Потери Украины за время специальной военной операции (СВО) / Время МСК. URL: <https://mskvremya.ru/article/2023/1520-poteri-ukrainy-za-vremya-spetsoperatsii> [13.02.2025].

ТАЛЕХ АЛИЕВ

*Университет Мугла Ситки Коцман
Студент первого курса магистратуры по направлению
«Политология и международные отношения»*

ХАНЫМ АЛИЗАДЕ

*Бакинский Государственный Университет
Студент первого курса магистратуры по специальности
«Государственная политика»*

РОССИЙСКО-УКРАИНСКАЯ ВОЙНА В 3-М ГОДЕ: СТАТИСТИКА И АНАЛИЗ

Российско-украинская война считается самой разрушительной войной 21 века с точки зрения численности населения, экономики, армии и экологии. В этой войне, которая длится уже 3 года, стратегическое и военное преимущество неоднократно менялось в зависимости от международных политических процессов, даже в некоторых ситуациях речь шла о применении ядерного оружия. Когда мы смотрим на российско-украинскую войну, мы видим, что это межсоюзная война, а не между двумя государствами. В статье с использованием статистических показателей изучено хронологическое развитие российско-украинской войны, которая является одной из актуальных политических проблем, ресурсы, затраченные сторонами на войну, и потери обеих сторон.

Ключевые слова: НАТО, Евросоюз, демократы, санкция, Крым, США.

TALEH ALIYEV

Muğla Sitki Kochman University

1st year master's student in Political Science and International Relations

KHANIM ALIZADEH

Baku State University

1st year master's student in Public Policy

A LOOK AT THE RUSSIA-UKRAINE WAR IN ITS 3RD YEAR: STATISTICS AND ANALYSIS

The Russia-Ukraine war is considered the most devastating conflict of the 21st century in terms of human casualties, economic impact, military losses, and environmental damage. Over the past three years, strategic and military advantages have shifted multiple times, influenced by international political dynamics, and at certain points, even the possibility of nuclear weapon use has been raised. When analyzing the Russia-Ukraine war, it becomes evident that this is not merely a conflict between two nations but rather a war between alliances. The article examines the chronological development of the Russia-Ukraine war, one of today's most pressing political issues, along with the resources spent by both sides and their respective losses, supported by statistical data.

Keywords: NATO, European Union, Democrats, sanction, Crimea, USA.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 13 fevral 2025-ci il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 04 mart 2025-ci il.

Rəyçilər: s.e.ü.f.d. Nuran Məmmədli, t.ü.f.d. Məmmədəğa Baxışov.
